

Kopecký, Milan

Problémy studia a vydávání staročeské světské lyriky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1981, vol. 30, iss. D28, pp. [81]-97

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108128>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILAN KOPECKÝ

PROBLÉMY STUDIA A VYDÁVÁNÍ STAROČESKÉ SVĚTSKÉ LYRIKY

Hned úvodem je třeba vyložit, jak bude v tomto článku chápáno označení „staročeská světská lyrika“. Slovo *staročeská* se dnes užívá stále více v časovém vymezení literatury od jejích počátků do národního obrození, tj. od 60. let 9. století do asi 70. let 18. století. Existuje ovšem i vymezení užší, zabírající literaturu prvních tří period naší literatury, tj. do 70. let 15. století. O toto užší vymezení nám půjde v dalších výkladech, tj. se zřetelem k dochovanému materiálu v podstatě o tvorbu celého 14. a většiny 15. století, mj. také proto, že světská lyrika období renesance a baroka má specifickou problematiku. — Obsahové zaměření na „světskou“ lyriku skrývá v sobě nejen otevřený problém, neboť je někdy obtížné vést ostrý řez mezi produkcí světskou a duchovní a nejedna skladba se dá vyložit tak i onak, jako např. *Otep myrrhy*. — Termín *lyrika* chápu ve shodě se středověkými teoriemi literatury šířeji než dnes, tj. zařazuji sem vedle skladeb lyrických v dnešním slova smyslu i skladby vyjadřující citové zaujetí na víceméně výrazném syžetovém základě, jako je tomu v satirách, baladách, parodiích, listech aj. — Konečně s ohledem na pojetí staročeské literatury jako několikajazyčné tvorby sloužící kulturním potřebám našich předků bude pozornost věnována nejen produkci české, ale i latinské, mj. také proto, že v různých rukopisech bývají české skladby zapsány spolu s latinskými, a to mnohdy bez jakéhokoliv oddělení.

Bádání o staročeské lyrice lze sledovat od doby obrozenské. Některé sborníky i jednotlivé skladby zaznamenává ve své *Historii literatury české* Josef Jungmann, některé skladby byly otištěny časopisecky (zejména v Časopise Českého muzea, a to zásluhou Fr. Palackého, P. J. Šafaříka, V. Hanky, J. Jirečka aj.) nebo v antologiích (např. v „maticním“ *Výboru z české literatury*). Avšak prvním, kdo se této problematice věnoval soustavně, byl Julius Feifalik. Tento badatel, jehož význam pro starší českou literaturu nebyl dosud doceněn,¹ vydal za svého krátkého

¹ Z novější literatury viz dvě práce Jaroslava Kolára, *Z Feifalikovy korespondence s Prahou*, Sborník Národního muzea v Praze, řada C, sv. 16, 1971, čís. 2, 135–139, a *Julius Feifalik — bibliografická skica*, Strahovská knihovna 8, 1973, 131–147.

života (zemřel r. 1862 ve věku 29 let) několik pronikavých studií, z nichž dvě jsou věnovány staročeské lyrice latinské a české.

V 5. svazku svých *Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur*,² nazvaném *Die altböhmischen Gedichte vom Streite zwischen Seele und Leib. Nebst Beiträgen zur Geschichte der Vagantepoesie in Böhmen* (Viedeň 1861), zabývá se Feifalik po sporech duše s tělem latinskou poezií žakovskou. Vychází z těchto rukopisů, jež popisuje a z nichž otiskuje 28 skladeb: 1. z rukopisu, který je uložen v dnešním Státním oblastním archívu v Třeboni pod sign. A 7 (Feifalik jej označuje písmenem A); 2. z rukopisu téhož archívu, sign. A 4 (u Feifalika B); 3. z rukopisu wrocławské univerzitní knihovny, sign. HS. I. 4°. 466, tj. dnes I Q 466 (C); 4. z kodexu tehdejší k. k. Hofbibliothek ve Vídni, č. 1652 (D). Jednotlivé skladby řadí Feifalik podle těchto zřetelů: č. I—III a XXVIII skladby s vážnou historickou tematikou, č. IV básně o významu kohouta na kostelních věžích, V—X básně o ženách a lásce, XI a XII pijácké a hospodské písně, XIII—XV žertovné písně a parodie, XVI—XXVII skladby z vagantského a studentského života. Uvedu incipity jednotlivých skladeb i s lokací jejich zápisů:

I. Ad terrorem omnium surgam locuturus	A 157b
II. Ordo catholicus (naps: Alia cancio)	A 157b—158a
III. Omnes attendite	C 35
IV. Multi sunt presbyteri, qui ignorant quare (De gallo)	A 160a—160b
V. Recedite, recedite (Cancio de mulieribus)	A 157a
VI. Audite alphabetica	C 32
VII. Fuit una domina (Alia cancio de una muliere)	A 157a
VIII. Si vis ad amasiam letus introire (Alia cancio)	A 148b
IX. Me tibi, teque mihi, etas et decor equant (Monialis ad clericum)	A 164a—164b B 408b
X. Filia, si vox tua	
XI. Quicumque delectatur thabernam introire (Cancio sequitur de thaberna)	A 158b—159a D 157a
XII. Referam miraculum quoddam curiale	
XIII. Rusticus dum asinum (Alia cancio de Azello)	A 157a—157b
XIV. Passio cuiusdam nigri monachi secundum luxuriam	A 146a—147a
XV. Circumdedederunt me lusores et bibuli	A 147a—147b
XVI. Regula bursalis est omni tempore talis	A 159a
XVII. Lex datur a summo, quod nullus bibat sine nummo	A 163a
XVIII. Mi fili, sis malivolus	A 162b
XIX. Plenitudo temporis, venite exultemus	A 147b—148a
XX. Viro clementissimo	C 11
XXI. Sermo noster audiat	C 32b
XXII. Scolarium littere ad plebanos de Lithomierzicz	A 288a
XXIII. Oracionum premissa constancia	A 288a—289a ³
XXIV. Scribere clericulis	A 289a—289b
XXV. Intellectu scite sano	A 289b—290a
XXVI. Viris providis et circumspectis et honorabilibus dominis plebanis ad quos presens bulla venerit	A 290a—290b
XXVII. Summates egregij (Scribere clericulis paro doctrinale novellis)	A 285b

² V těchto „Studien [...]“ vyšlo v l. 1859 až 1861 sedm Feifalikových dodnes cenných prací; připomínky také zaslouží, že Feifalik patřil k prvním bojovníkům proti pravosti *Rukopisu královédvorského*, což pramenilo z jeho fundovanosti v staročeské literatuře.

³ Opravují Feifalikovu chybu na s. 67 (183) jeho studie, kde má A 288a—288b; u incipitu I opravují *errorem* na *terrorem*.

XXVIII. Ecce de trans mare quidam Gallicus (Incipit cancio
bona pro rege interfecto) B 398a⁴

V porovnání s průkopnickou prací Feifalikovou se bádání o latinské středověké lyrice dostalo na vyšší metodologickou úroveň zásluhou Jana Vilikovského, autora spisů *Latinská poesie v středověkých Čechách* (Bratislava 1930) a *Latinská poesie žakovská v Čechách* (Bratislava 1932). Vilikovský pracuje v podstatě s týmž materiálem jako Feifalik, ale všestranně jej hodnotí a začleňuje do širších souvislostí, využíváje přitom výsledků bádání z doby po smrti Feifalikové i některých skladeb jemu neznámých. Je samozřejmé, že z materiálu Feifalikova i Vilikovského vycházeli většinou autoři antologií. Některé z nich jsou cenné tím, že přinášejí paralelně latinské texty s českými překlady, jako *Carmina scholarium vagorum — Písňě žáků darebáků* (Praha 1948),⁵ jiné obsahují pouze české překlady, jako *Písňě žáků darebáků* (Praha 1971).⁶

Mimo ediční zájem Feifalikův zůstaly některé pozoruhodné texty, a to kupodivu texty zapsané Oldřichem Křížem z Telče v obou uvedených tzv. třeboňských sbornících (tj. A 7 a A 4), jimiž se Feifalik jako první zevrubně zabýval. Ponecháme-li stranou léčebné rady *De crinibus* a *De dealbandam faciem*, k nimž je připojena česká rada s latinským titulem *De fetore*,⁷ jde o pět skladeb⁸ s incipity: 1. *Est quoddam vas ligneum floribus repletum* (A 158a—158b); 2. *Potestatem tuam super nos subditos firmiter credimus* (A 159a); 3. *Qui per sermonem se describit Cyceronem* (A 159a); 4. *Hoc tetrum construxit* (A 167a—167b); 5. *Cum miser exul devio turbine perfusus* (B 142b—143a).

Také u český psané poesie je třeba na prvním místě uvést badatelské zásluhy Feifalikovy, i když měl nesoustavné předchůdce ve výše uvedených obrozenských osobnostech. Ve studii *Altöechische Leiche, Lieder und Sprüche des XIV. und XV. Jahrhunderts* (Víděň 1862) analyzoval Feifalik a editoval všechnu nejdůležitější českou lyriku 14. a 15. století z těchto rukopisů: z obou tzv. třeboňských neboli Křížových sborníků A 7 (Feifalik jej označuje písmenem A) a A 4 (B), z rukopisu č. 300 kapitulního archívu v Olomouci (C), z rukopisu č. VII, fol. 9 univerzitní knihovny v Praze (D), z rukopisu č. 4558 (dříve Theol. 844) tehdejší k. k. Hofbibliothek ve Vídni (E) a z rukopisu č. 1939 (dříve Theol. 790) téže vídeňské knihovny (F), z rukopisu č. 175 tehdejší knihovny v Mikulově, dnes spravované brněn-

⁴ U některých skladeb uvádí Feifalik varianty jiných rukopisů.

⁵ Z latiny přeložili a uspořádali Rudolf Mertlík a Radovan Krátký.

⁶ Přeložil a poznámkami opatřil Rudolf Mertlík, úvodní studii napsala Anežka Vidmanová.

⁷ Uvedu texty těchto rad:

De crinibus

Ut crines non cadant, lava caput cum verbena et absintho.

Ad dealbandam faciem

Accipe radicem urticae et decoque in aqua, faciem dealbabit.

De fetore

Proti smraďu z úst vezmi mirru, jeziž ji často na ščitrobu a budeš uzdraven od toho smraďu. (A 140a)

⁸ Dalo by se mluvit o šesti skladbách, neboť básně *Multa possemus dicere, sed finem faciamus* lze pokládat za skladbu samostatnou, kterou Feifalik přiřazuje ke skladbě č. VIII (*Si vis ad amasiam letus introire*) jako její poslední sloku.

skou univerzitní knihovnou (G), z rukopisu HS I. 4°. 466 wrocławské univerzitní knihovny (H) a z některých dalších méně významných rukopisů, které nejsou označeny žádným písmenem a jsou zaznamenány na příslušném místě poznámkového aparátu. Básně seřadil Feifalik takto: č. I—IV — písně v podstatě historické, V a VI — vážné poučné básně a poté č. VII—XCVII — milostná poezie v široké škále od skladeb vážných k veselým a žertovným, poezie vzniklá zčásti nepochybně v prostředí studentském. Feifalíkem otištěné české Leiche, Lieder und Sprüche mají tyto incipity a nacházejí se v těchto rukopisech, tj. v rukopisech, z nichž badatel text přetiskuje, přičemž někdy uvádí i různocnění jiných rukopisů (Feifalikův způsob transkripce je ponechán):

I. Od božieho narozenie po tisíc let (nadpis: Cancio de rege Wladislao, Ungarie rege)	B 96b—98a
II. Račte poslúchati, co vám chci spievati (Tuto se počíná pieseň o Štemberkovi)	A 150a—151a A 155a—155b
III. Stala se jest pŕihoda	A 149b—150a
IV. Slyšte ještě, bratŕie milí	z rukopisu
V. Aj starosti	býv. lobkovické knihovny v Praze z téhož ruk. E 24b—25a
VI. Aj mladosti	
VII. Dřevo sě listem odlevá	
VIII. Již mne vše radost ostává (Zawissonis Cancio de amore mundali)	B 396b—397a
IX. Láska s vierú i se vši ctností	A 141a—141b
X. Milý jasný dni, kteraks mi ukvapil	A 155b—156a ⁹
XI. Račtež poslúchati (Cancio de amore)	A 145a—145b
XII. Poznalť jsem sličné stvoŕenie	C, č. 5
XIII. Pro niť trpím mnoho	A 145a—146a
XIV. Slunce stkvúcie toť již svietí	A 140a—140b
XV. Již veselé vzdávám, smutek já pŕijímám	B 407b—408a
XVI. Pŕečekaje vše zlé stráže	A 154a—154b
XVII. Již tak vymyšlený květ	A 152b—153a
XVIII. Detrimentum paclor	D
XIX. Tajná žalost pŕi mně bydlí	D
XX. Barvy všecky rostú na polí (De amore mundi. Cancio de coloribus)	B 397b
XXI. Stratilafť jsem milého	A 152a
XXII. Šla dva tovaŕiše (Alia Cancio)	A 139b
XXIII. Viemť jednu dúbŕavku	A 139b
XXIV. V uokenéčku stáše	A 139b
XXV. Utkal panic pannu	A 139b—140a
XXVI. Chci já na pannu žalovač	H, fol. 4
XXVII. V Strachotině hájku (Canitur sicut Ut igitur)	A 155a—155b
XXVIII. Milý žáku, pro tvé založenie	A 142a
XXIX. Milý pane, v jejiem srdéčku (Ryněť pánu svému)	A 142a
XXX. Miluji tě, to věz	A 154b
XXXI. Střež sě toho každý člověk (Alia Cancio)	A 148b—149b
XXXII. Ktož v tvář pěkně (Qui facie vulpis, absencia latrat ut canis / nos mittat magis, ut vadat cruribus sanis)	A 180b
XXXIII. Chcete-li poslúchati	A 139a
XXXIV. Slychal-li kto práv pŕi vŕeše	Šafaŕŕik v ČCM 1848 ¹⁰

⁹ Feifalik uvádí na s. 685—686 také odlišný text z ruk. C, č. 1.

XXXV. Jižt jest zima přišla	A 153b–154a
XXXVI. Nos expertes fere labe (Ex Lithomierzicz socii composuerunt ad plebanos)	A 151b–152a
XXXVII. Carmen prestet deus celi	G, fol. 273
XXXVIII. Svatého Martina (Píseň svatého Martina)	rkps UK Praha, sign. VIII. F. 13
XXXIX. Andělku rozkochaný	D
XL. Juž se od tebe pryč beru	D
XLI. Rozlučenie u milosti	A 142b
XLII. Jakž sem tě najprv poznal, kvietku milý	A 142b
XLIII. Milovanie bez vidanie	A 142b
XLIV. Kto chce mnohé túhy zbyti	A 142b
XLV. Paní milá, k tvé milosti (Alius)	A 142b a 145a
XLVI. Nemni, ale věz raději	A 145a
XLVII. Divím se chudému	A 145a
XLVIII. Buď jakž buď	A 145a
XLIX. Ktož milým milosti brání	A 145a
L. Nadarmo ten usiluje	A 145a
LI. Lépe by bylo umfeti	A 145a
LII. Bych nečekal radosti	A 145a
LIII. Ach co sobě zdiety mám	A 145a
LIV. Jať sem ten	A 145a
LV. Ještě nepyči své ustavnosti	A 145a
LVI. Srdce milé, proč tak tůžš	A 145a
LVII. Ach nesmělé srdce	A 145a
LVIII. Spomož, milý Hospodine	A 152b
LIX. Rač, panie, na paměti mieti	A 152b
LX. Milá panie žádá	A 152b
LXI. Zpominaje na jeje krásu	A 153a
LXII. Ktož folkuje zlosti	A 153a
LXIII. Služba tužba	A 153a
LXIV. Nevěř tomu, komuž ufáš	A 153a
LXV. Tvuojt sem a budu	A 152b
LXVI. Těším se Bohu milému	A 152b
LXVII. Pán Buoh naděje má	A 152b
LXVIII. Panno milá, pomni na to	A 152b ¹¹
LXIX. Ty hledaj svého	A 152b
LXX. Nevěra nevěru klamá	A 152b
LXXI. Naději se	A 152b
LXXII. Mně ani srdci mému	A 152b
LXXIII. Nemyslíš-li jinak toho	A 152b
LXXIV. Tys, drahá, pán srdce mého	A 152b
LXXV. Kdež se žena muže nebojí	A 153a
LXXVI. Spieše moře bez vody bude	A 153a
LXXVII. Ach má přeneščasná jiezda	A 152a
LXXVIII. Ktož se večer ople	A 154b ¹²
LXXIX. Kto miluje nevěda	A 156b
LXXX. Svět se točí jako kolo	A 153a
LXXXI. Milovati a nemieti	A 154b
LXXXII. Srdce milé, nepyč toho	A 154b ¹³
LXXXIII. Hubená viera ženská na světě	A 154b
LXXXIV. Bych měl to, což nemám	A 154b
LXXXV. Milost nic jiného nenie	A 156b
LXXXVI. Ačkoli sobě zle tuším	B 397b
LXXXVII. Co nás mrzi	B 115b

¹⁰ Jde o Šafaříkův článek *Mistr Leptč, moudrý hrnčíř*, z něhož Feifalik básně (nacházející se ve dvou rukopisech pražské univerzitní knihovny, sign. V A 23 a V F 20) přetiskuje.

¹¹ Feifalik zaznamenává na s. 731 variantu z B 168b.

¹² Na s. 733 uvádí Feifalik variantu z F 184a.

¹³ Podle Feifalika, s. 733, nepřesně „A fol. 154“.

- LXXXVIII. Poslúchaj, panno, čož tobě radie
 LXXXIX. O přešťastné vzeštenie
 XC. Má milá zmlleličko
 XCI. Hospodine, rač pomstíti toho
 XCII. Žádná krásná, miluji tě
 XCIII. Ach kak veľmi bolí
 XCIV. Kuoň jednú hřfbětem

- XCV. Kdež ji hledám
 XCVI. Viera věrné myšlení
 XCVII. Veritas umřela smrtí

B 142a
 F 11a
 F 82a
 F 191a
 F 204b
 F 204b
 rkps někdejší
 vídeňské Hofbibliothek
 č. 4551, 180b
 rkps II, d. 7, 1. 153
 z téhož rukopisu,
 1. 153
 Hanka, Starobylá
 skládanie 3, 262n.

Ke skladbám s uvedenými incipity připojuje Feifalik 21 fragmentů ztracených písní, a to ponejvíce z rukopisu F (č. 2, 4, 5, 7 až 9, 11 až 13, 16 až 21), dále z rukopisu B (č. 3), z rukopisu č. 1646 někdejší vídeňské Hofbibliothek (č. 1), z rukopisu latinského žaltáře z r. 1472 uloženého ve stockholmské knihovně (č. 6, 10 a 15) a z rukopisu č. 111 svatojakubské knihovny v Brně (č. 14). Pro úplnost uvádím, že Feifalikova studie je zakončena čtyřmi závažnými hudebními přílohami: první, z rukopisu E, přináší notaci písně č. VII (*Dřevo se listem odievá*), další tři, zapsané na přední vnitřní desce rukopisu D, jsou podle Feifalika snad ve druhém případě notaci písně XVIII (*Detrimentum pacior*) a ve třetím případě písně XIX (*Tajná žalost při mně bydli*), kdežto čtvrtá notace patří s určitostí k písni č. XXXIX (*Andělíku rozkochaný*).

Po Feifalikově studii vznikly některé další práce věnované přímo nebo nepřímo české lyrice 14. a 15. století. V širokém materiálovém a kulturně-historickém kontextu ji posuzuje Zdeněk Nejedlý ve svých rozsáhlých spisech o předhusitském a husitském zpěvu s názvy *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách* (1904), *Počátky husitského zpěvu* (1907), *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských* (1913). Mladší materiál, tj. materiál ze 16. až 19. století, publikoval porůznu Čeněk Zíbrt, zejména v časopise *Český lid* a v edici *Nápisy ze staročeských štambuchů a památníků až do doby probuzenské* (Praha 1907). Avšak speciálně se české lyrice 14. a 15. století věnoval Jan Vilikovský, který se snažil materiál shromážděný Feifalíkem rozšířit o většinou drobné skladby rozptýlené po různých časopisech a sbornících věnovaných meritorně nezřídka tematicce zcela jiné.¹⁴ Při takové rozptýlenosti materiálu, rozhojněného po předčasné smrti Vilikovského (zemřel v r. 1946 ve svých 42 letech) několika nálezy,¹⁵ zůstává jeho edice *Staročeská lyrika* (Praha 1940) uceleným knižním souborem toho nejcennějšího, co v oblasti české lyriky 14. a 15. století vzniklo. Je proto samozřejmé, že z této edice čerpali autoři různých antologií, z nichž byly staré texty vydávány buď ve verzi původní, nebo modernizované. Snahou

¹⁴ Srov. např. *Památky archeologické a místopisné 1857, 180–182*: M. L., *Sbírka starožitných památek obce kralohradecké*.

¹⁵ Z nich uvádím aspoň: Jaroslav Kolář, *Neznámá česká světská píseň z předhusitské doby*, LF 1960, 318–321 (jde o píseň s incipitem *A ta panna stračička dluhý vocásek má*). — Materiál milostné lyriky 16. století byl rozšířen nálezem v brněnské univerzitní knihovně r. 1961, srov. Milan Kopecký, *Milostné básně ze 16. století a jiné nálezy v brněnské univerzitní knihovně*, LF 1961, 277–295.

o modernizaci se vyznačuje např. útlá knížka Kamila Bednáře *Krásných paní milování* (Praha 1963), avšak vedle skutečných přebásnění staré lyriky je tu nemálo básní pouze hláskové a tvarově upraveno do dnešní jazykové podoby, přičemž lexikální archaismy (nejednou dnešnímu čtenáři nerosozumitelné) jsou ponechány.¹⁶

Uvedená edice Vilikovského usnadní jistě přípravu jakéhokoli nového vydání staročeské světské lyriky. Její pramenný základ tvoří ovšem oba třeboňské neboli Křížovy sborníky (A 7 a A 4), jejichž textologická problematika zůstává však stále hodně nesnadná. Lze to ukázat aspoň na skladbě *Račtež poslouchati*. Její text, nacházející se v A 7 na listu 145 s titulem *Cancio de amore*, otiskli František Palacký v ČCM 1827, 4, str. 6—7, Julius Feifalik v *Altöechische Leiche* [. . .] č. XI, str. 687—689, a konečně Vilikovský v cit. edici na str. 49—51. V poznámkách ke své edici (str. 178—180) upozornil Vilikovský na textovou neustálenost skladby, která je sice zapsána v jediném (tj. třeboňském A 7) rukopise, ale její některé sloky se vyskytují i v rukopisech pozdějších (jak Vilikovský dokládá na str. 180 pro 5. a 6. sloku). Tato textová neustálenost se projevuje podle Vilikovského různými opravami nebo spíše variantami přímo v rukopise A 7, které Vilikovský na citovaných stranách poznámek uvádí. Domnívám se, že spíše než o varianty nebo „dvě různé verze téže skladby“ (Vil. 179) jde o samostatné skladby, které si zaslouží specifický přístup jako ke třem různým skladbám s těmito texty:

- 145a
- [I.] Ach, nesmělé srdce
cti nedochodí,
ani pěknú panenku
za ruku vodí.
- [II.] Pro niť trpím mnoho
na každú hodinu.
Sám Buoh svědom toho,
kdyžt' odpočinu. //
- 145b
- 5 Nebo každý mladý
milosti nabude,
nesnadněť jie zbude,
leč v hoří pobude.
- Tys mé srdce jala
10 velice přilíš,
spanís mi odjala,
mdlobú mě kvlíš.
- [III.] Zbav mě mé tesknosti,
mé utěšení,
popřej mi radosti
skrze odtušení.
- 5 Nedaj zahynúti
v těžkéj tesknosti!
Rač mě přivinúti,
milá, k svéj milosti.

¹⁶ Viz mou recenzi *Staročeská lyrika novočesky*, Host do domu 1963, 303.

10 Odtuš mně, věrnému
služebníkovi,
odtuš mně, smutnému
milovníkovi.

Odtuš svému slúze,
srdečná milá,
15 nedaj býti v túze.
Bóh daj zdráva byla.

146a

Nedaj zahynúti,
srdečná má // milá,
rač mě přivínúti,
20 Bóh daj zdráva byla.

Rač mě přivínúti,
má milá, k sobě!
Rač mi s vierú prieti
jako já tobě.

25 Učiniž, zmilitká,
srdci polehčení!
Rač mi polehčiti
skrze odušenje.

Skladbu *Ach, nesmělé srdce* otiskl Feifalik jako č. LVII, str. 728, na-proti tomu Vilikovský ji za samostatnou skladbu nepokládá a cituje ji in continuo v poznámkách na str. 180 jako pozdější přípisek za posledním veršem skladby *Račtež poslúchati*. Domnívám se, že je zde vyjádřena prostá myšlenka v uzavřeném strofickém celku, totiž ve strofě ukončené slovem „Amen“, které je sice formálním přídavkem k textu, nicméně přídavkem finálním, a proto strofu lze pokládat za samostatnou drobnou skladbu, jakých je v rukopise A 7 poměrně velký počet. Za samostatnou považují i trojnásobně delší báseň *Pro niť trpím mnoho*, v níž po první strofě vyjadřující vztah milence k milované osobě následuje ve druhé strofě obecná sentence a ve třetí sloce milencova výpověď určená milované ženě. Vilikovský vidí v těchto třech strofách pouze variantu skladby *Račtež poslúchati*, jak svědčí poznámky k jeho edici na str. 178, v nichž také (str. 178—179) uvádí přístupy dalších editorů ke skladbě: její první sloku zařadil Palacký jako 4. sloku do skladby *Račtež poslúchati*, kdežto Feifalik ji pokládal za počátek nové skladby, kterou otiskl pod číslem XIII na str. 690—691; na rozdíl od toho Hanka v ČČM 1838, str. 301, zařadil sloky naší básně *Pro niť trpím mnoho* na závěr skladby *Zamilovaný*, „kterou sestavil z většího počtu roztroušených veršů rukopisu A 7“ (Vil. 179). Konečně i v případě třetí otištěné skladby s incipitem *Zbav mě mé tesknosti* soudím, že jde o skladbu samostatnou. Vilikovský ji cituje na str. 179 s domněním, že v zápise jejích slok na dolním okraji listů 145b a 146a je třeba vidět další variantu skladby *Račtež poslúchati*. Na rozdíl od toho je u Feifalika naše třetí skladba součástí č. XIII, verše 13 až 40, u Hanky v ČČM 1838, str. 301, zase součástí skladby *Zamilovaný*. — Od Vilikovského transkripce skladby *Račtež poslúchati* nutí text A 7 odchýlit se i v tom, aby za 7. sloku (končící veršem „ve dne i v noci“) byla vsunuta sloka

Pakli toho neučiníš,
mne hrdla zbavíš;
po mně trvati nebudeš,
brzo zahyneš.

Citované verše uvádí Vilikovský jen v poznámkách (str. 180) s přesvědčením, že sloka „aspoň na toto místo vůbec nepatří, a snad ani ne do skladby (všimni si odchylného rýmu)“. Přesto chtěl asi původně tuto sloku do textu skladby zařadit, jak by v edici na str. 180 napovídalo o čtyři čísla posunutě číslovaní veršů u lexikálních vysvětlivek 41 *zbude*, přesněji ovšem *zbudeť* (podle textu na str. 50 by patřilo 37) a 63 *zračíš* (podle textu na str. 51 by mělo být 59).

Vilikovský do svého souboru z r. 1940 nezařadil — patrně z dobových příčin — tři závažné světské básně, které sám jistě znal. Týká se to jak čtyřveršové vlastenecké protiněmecké básně s nadpisem *De Bohemis*, jejíž transliteraci podal předtím¹⁷ podle rukopisu A 7, fol. 172b, tak dvou obšcenních skladeb s incipity *Chci já na pannu žalovač* a *Naše sestra Jana*. První je zapsána v rukopise univerzitní knihovny ve Wroclawi, sign. I Q 466, fol. 4a, druhá v rukopise Národní a univerzitní knihovny v Praze, sign. XIV G 45, fol. 95a—95b. První skladbu uvádí v nepřesné transliteraci Wattenbachově Feifalik,¹⁸ kdežto druhá nebyla editována ani Feifalikiem, ani Vilikovským,¹⁹ a proto otisknu v transkripci její text:

Naše sestra Jana
do školy jest dána,
ta nevěrná rána,
ta je provrtána.

5 Ve škole jest známa,
tam nelehne sama,
měkka je jest sláma:
Vrať se, až neslaje máma.

Ját se pak nevrátí,
až chvíli pokrácí.
10 Míli jsú mi žáci,
chtít mi medníka dáti.

¹⁷ Ve spise *Latinská poesie Žakovská v Čechách*, Bratislava 1932, 115; v transkripci píseň zní:

De Bohemis
Čechu srdce věrného
varuj se Němce falešného!
Tudíž jest s tebou dobře,
tudíž tě oklamá falešně.

¹⁸ *Altöechische Leiche* [...] XXVI, 702–703. — Na chybnost, dokonce bezcennost přetisku („Dieser Abdruck hat keinen Werth“) poukázal W. N e h r i n g, *Die čechischen Eintragungen in einer Breslauer Handschrift*, Archiv für slavische Philologie 15, 527–528, po něm se textem zabývali Zd. Nejedlý, R. Jakobson aj.

¹⁹ Srov. jeho zmínku na s. 76 spisu citovaného v pozn. 17. — Transliterace Zdeňka Nejedlého, *Počátky husitského zpěvu*, Praha 1907, 143–144. — Z kodikologického hlediska se rukopisem zabýval František Hoffmann, *Rukopis Státní knihovny ČSR XIV G 45*, sb. Pocta dr. Emmě Urbánkové, Praha 1979, 71–83.

A my tobě dámy,
co ve škole máme:
15 dvanáct žákův, k tomu dva,
tiť sú rodem s Chujova.

Chties u nás přistačiti?
Chcemyť dobrú mzdu dáti.
Nic budeš dělati,
20 jedno cepy sbierati.

Ját je velmi ráda,
byť byl jako puol hada,
a k tomu dvě vajci,
budu veselá hrající.

25 Moje cero Jano,
coť ve škole dáno
u pondělí ráno,
ješto s tebu přehráno? //

95b

Moje milá matko,
30 toť mi bieše sladko:
žáček nebožátko
opařil kuřátko.

Mój milý záčku,
mój milý bracháčku,
35 g nynějšíemu čásku
ďaj mi svú klovásku!

Ját je sama uvařím,
v mém hrnečku přistavím,
svú slepičku přiložím
40 a krmičku osdobím.²⁰

Když přideš po chvíle,
žák tebe pochuchle.
Ó předrahá oochohule,
svrbíť-li tě karkule?

45 Ostaviž se zlého,
nečiň nic dobrého,
drž se tohoto odpustka,
bude s tebe jeptiška.

Skladba *Naše sestra Jana* je typickým projevem obscénní poezie staročeské. Tato tvorba je námětově dosti jednostranná, jak svědčí zmíněná báseň *Chci já na pannu žalovač*, zapsaná r. 1407 Mikulášem z Kozlí do wrocławského souboru skladeb českých, latinských a německých, nebo jak to dokazuje Rubínem zpívané čtyřverší s incipitem *Straka na stracě přeletěla řeku z drkolenského zlomku Mastičkáře* a vedle takových skladeb i některé narážky zašifrované do různých veršování. Patří k nim např. verše z písně pravděpodobně taneční *V Strachotině hájku* „Chtěl jí nic nemaje, / ot stola vstáváje / nalit maso v zeli“, které mají analogii ve druhém verši vzpomenuté písně z *Mastičkáře* „maso bez kosti provrtělo dievku“.²¹ Na rozdíl od této zašifrovanosti je obraz frejírky Jany nezastře-

²⁰ V rukopise ossdowym; ve v. 16 schwiowa.

²¹ Srov. J. Vilík o v s k ý, *Staročeská lyrika*, Praha 1940, 186.

ný, synonymní a metaforické výrazy pro pohlavní ústrojí a sexuální styk jsou průhledné, což jistě poukazuje k žákovskému prostředí, v němž skladba vznikla a kolovala. Do školského prostředí je ostatně báseň situována, přičemž je účinně komponována jako výpověď několika osob — v 1. a 2. sloce vypravěče, ve 3. sloce Jany, ve 4. a 5. sloce žáků, v 6. sloce Jany, v 7. sloce její matky a v 8. sloce Jany jako replika na předešlou sloku, dále pak následuje v 9. a 10. sloce Janina řeč k žákovi, v 11. sl. žáků a konečně v poslední sloce výpověď stylizovaného vypravěče. Sled promluv činí z básně miniaturní scénku, která je vtípně pointována moralizací obrácenou naruby a proticírkevně zaostřenou („Ostaviž se zlého, nečiň nic dobrého [. . .]“), spojující tento svěží projev žákovské středověké poezie s tzv. grobiánskou literaturou období renesance (tj. např. s *Frantovými právy*).

Báseň se hlásí do druhé poloviny 14. století některými jazykovými jevy, jako 1. osobou sg. indik. praes. „nevráti“ a „pokráci“ (patřil by sem i tvar „uvaři“ pro v. 37, kdybychom přijali jeho psanou podobu „vwarzy“, ale protože v dalším verši nacházíme v rukopise „przystawy“ a dále dvě slova na *-ym*, domnívám se z rýmových důvodů, že písař zapomněl vyznačit ligaturu, a proto tvar transkribuji jako „uvařím“), vedle nichž se zde vyskytují i mladší tvary na *-m* příslušející původně jen slovesům atematickým. Pro druhou polovinu 14. století svědčí též provedená přehláska ve slově „chvíli“ (v. 10). Podoby „u pondělí“ (v. 27) a „klovásku“ (v. 36) dosvědčují ještě přímo či nepřímo bilabiální výslovnost *v*, tj. stav ze 14. století. Infinitiv „dátí“ a 1. os. sg. indik. praes. „nevráti“ místo rýmem vyžadovaného „dáci“ a „nevráci“ ukazuje na odstraňování dřívější asibilace *t* > *c*, jež se dalo během 14. století. Se zařazením skladby ještě do 14. století není v rozporu provedená diftongizace ve slově „puol“, neboť s tímto jevem se setkáváme už koncem 14. století (i když převládá až ve století 15.), ostatně vedle něho v básni nacházíme také starší tvar ve slově „mój“. Nenormální asimilace znělosti před nepárovým konsonantem ve v. 35 (v rukopise: gnynyeysse-*mu*) by naznačovala, že písař pocházel snad z Moravy, nedomnívám se totiž, že by tento jev bylo možno přičíst autorovi, neboť jde pravděpodobně o opis, jak tušíme ze sylabicky a rytmičky porušených veršů. Verše jsou totiž většinou šestislabičné, v menší míře sedmislabičné a osmislabičné (tíhnutí k šestislabičnému rozměru dosvědčuje v 1. verši rukopisu škrtnuté slovo „myla“, tj. „milá“, před slovem „sestra“), ojedinele se vyskytne verš pětislabičný (v. 33). Jejich uspořádání ve čtyřveršových strofách je buď monorýmní (1., 2., 5., 7., 8., 9., 10. a 11. sloka), nebo v každé polovině sdružené (4., 6. a 12. sl.) či obkročné (3. sl.).

Snaha o rozšíření materiálové základny zůstává jedním z naléhavých úkolů našeho bádání o staročeské světské lyrice. S tímto úkolem souvisí některé otázky metodologické a ediční. Týkají se především vzájemných vztahů mezi produkcí latinskou a českou a dále mezi tvorbou světskou a duchovní a ovšem i vazeb mezi lyrikou (v dobovém pojetí) a ostatní tehdejší produkcí literární. V oblasti ediční bude ovšem třeba vždy respektovat předpokládané publikum. Zřetel k jeho zájmům by patrně směřoval k vytvoření dvou edic (nebo dvojdílné edice) — jedné se skladbami latinskými (a event. i s jejich překlady) a druhé se skladbami českými. V obou případech by samozřejmě do popředí vystoupila otázka kompozice

edic. V zásadě by byl možný dvojitý postup, a to buď podle tematických celků, anebo podle pořadí v jednotlivých rukopisech. Dosavadní praxe upřednostnila první postup, odůvodněný ponejvíce čtenářským charakterem edic, avšak pro studijní účely by mělo svoje opodstatnění i vydání skladeb v pořádku jejich zapsání. Edice tohoto typu by se stala zároveň dobrým východiskem pro úvahy o záměrech zapisovatelů, o jejich vztahu k předlohám apod. Někdy zapisovali to, co jim k zápisu bylo předáno, jindy to, co jim náhodně přišlo do ruky, ale nezřídka si sami mezi předlohami vybírali a nejednoduše pravděpodobně zapsali i lyrickou skladbu „živou“, neboť část lyrické produkce byla v oběhu.

Z hlediska uspořádání zápisů si největší pozornosti zasluhuje rukopis nejbohatší na zápisy světské lyriky 14. a 15. století, tj. třeboňský rukopis A 7, vzniklý soustavnou zapisovatelskou prací Oldřicha Kříže z Telče.²² Při studiu posloupnosti zapsaných skladeb najdeme jistě argumentaci především pro jejich nahodilost, protože jdou za sebou básně různé tematiky (např. hned na začátku se nachází satira proti sedlákům a po ní básně většinou milostné) a zřejmě i rozličné proveniencie, na druhé straně najdeme v těchto zápisech výrazné kompoziční celky. Představa o nahodilosti Křížových zápisů je zvýrazňována také tím, že v jeho sbornících se vedle lyrických skladeb nacházejí skladby jiného typu. Tak ve sborníku A 7 jsou před českými lyrickými skladbami (tj. před fol. 139a—142b) zapsány různé latinské i české práce kronikářské, právnícké, teologické, lékařské a přírodovědné, po lyrických skladbách opět latinské recepty apod., poté (na fol. 145n.) zase české a latinské skladby většinou lyrické a potom opět množství skladeb jiného zaměření,²³ až v závěru (na fol. 288a—290b) se nacházejí opět v podstatě lyrické skladby latinské. Vyplyvá z toho, že i přes značnou různorodost sborníku A 7 tvoří v něm lyrické skladby ucelené bloky. To by podporovalo myšlenku o vydání lyrických skladeb v tom pořadí, jak jsou zapsány.

Tato myšlenka přináší s sebou dva problémy — jazykový a v pravém slova smyslu posloupnostní. V Křížově sborníku A 7 vytváří prvních 32 skladeb souvislý celek skladeb českých,²⁴ po něm následují 4 skladby latinské, pak opět 40 skladeb českých a jedna makarónská a poté 20 skladeb latinských, jejichž sled je po básni *Hoc tetrum construxit* přerušen dvěma básněmi českými, totiž *Čechu srdce věrného* a *Ktož v tvář pěkně a odejda štěkne*. Obě mají latinské nadpisy, což není u českých skladeb nijak výjimečné (srov. nadpisy typu *Alia cancio* apod.), stejně jako výjimečné nejsou ani latinské závěrečné formulace některých českých skladeb. Jež většinou k básni nepatří, jak dosvědčuje veršové a rýmové schéma (minimálně formulace *Hic est finis, Et cetera* apod.²⁵). Po uvedených dvou českých básních

²² Naposlady o něm psal Jaroslav Kadlec, *Oldřich Kříž z Telče*, LF 1956, 91 až 102 a 234—238: zde i další literatura.

²³ Podrobněji viz Feifalik, *Altöechische Leiche* [...], 628—630.

²⁴ Téměř neznamenatelným narušením tohoto souvislého bloku jsou tři léčebné rady, viz pozn. 7.

²⁵ Zvláštním případem bývá závěrečné Amen tam, kde má oporu ve zvukovém souznění s koncem některého z předchozích veršů. — K básni s incipitem *Ktož v tvář pěkně a odejda štěkne* poznamenávám, že funkci jejího nadpisu zde plní celá latinská dvouveršová sentence „Qui facie vulpis, abscentia latrat ut canis, nos mittat magis, ut vadat cruribus sanis“, jejíž parafrází je pak česká báseň. Tran-

pak následuje zbývající část latinského bloku, totiž veršovaný list *Summa-tes egregii* (s nadpisem *Scribere clericulis parò doctrinale novellis* a se závěrečnou formulací „*Lithera clericorum scolipetarum*“), prozaický list českého původu *Scolarium litere ad plebanos de Lithomierzicz*, potom jiný prozaický prosebný list *Oracionum premissa constancia* se dvěma veršovanými pasážemi, dále básně *Scribere clericulis* a *Intellectu scite sano* a konečně opět prozaický dopis se dvěma veršovanými citáty nadepsaný *Viris providis et circumspectis et honorabilibus dominis plebanis ad quos pressens bulla venerit* a ukončený slovy „*Clericorum bulla, quorum possessio nulla*“. Tato poslední část latinských skladeb s prosebným obsahem a epistolární formou — podobně jako další určené celky — naznačuje, že Křížovy zápisy nebyly vyloženě nahodilé. Zároveň to podporuje myšlenku vydat českou i latinskou lyriku třeboňského sborníku A 7 se zachováním jejího pořadí. Edice by obsahovala 100 skladeb, z nich 74 českých, 1 makarónskou (*Nos expertes fere labe*, tu event. s překladem latinských veršů) a 25 latinských (ty event. s paralelními českými překlady).

V rámci takové edice by samozřejmě bylo třeba řešit druhý připomenutý problém, tj. faktické posloupnosti skladeb. Na listech 145a—145b a 152b až 153a jsou totiž zapsány vedle sebe texty několika skladeb, tedy vedle původního textu byly zde na volných místech na pravé straně listů a někdy i nahoře a dole zapsány později jiné texty. Dokazuje to i barva inkoustu a využívání volného místa, čímž vzniká značná nepřehlednost a transkripční nesnáze. Oldřich Kříž z Telče si sice v naší literární historii vysloužil pověst neobyčejně pečlivého a svědomitého kopisty,²⁶ ale mlčením se přešlo, že jeho zápisy jsou obtížně čitelné a nepřehledné a mají daleko do průměrné kaligrafie. Řešení uvedeného problému by mělo být prosté, že totiž později připsané skladby by měly být editovány až za skladbami dříve zapsanými na příslušných stránkách. Věc však není tak jednoduchá, neboť později zapsané texty přesahují na další strany a s původními se do určité míry dokonce prolínají, a tím vnucují jiná řešení než pouze jejich zařazení za původně zapsané skladby nebo dokonce na závěr edice. O jedno řešení jsme se pokusili výše v souvislosti se skladbou *Račtež poslouchati*. V případě transkripce z výše uvedených listů doporučuji posloupnost, která se objeví na číslech 18 až 33 a 42 až 63 soupisu všech incipitů světských skladeb Křížova sborníku A 7:

1. Chcete-li poslouchati	fol. 139a—139b
2. Šla dva tovařišě (Alia cancio)	139b
3. Viemť jednu dúbpravku	139b
4. V uokénečku stáše	139b
5. Utkal panic pannu	139b—140a
6. Přišel kožišník	140a
7. Slunce stkvúcé, toť již svietí (Forma)	140a—140b
8. Láska s věrú i se vsí ctností	140b—141b

skribovat je jí možno buď jako báseň o neobvyklém lichém počtu 17 veršů, které vznikly snad porušením pravidelného schématu sdruženě rýmovaného v posledních třech verších („když lehneš, / odrbá dobře / březový les“), nebo jako báseň o 16 verších, ale v tom případě se poslední verš („odrbá dobře březový les“) bude v sylabickém kontextu jevit jako neústrojný (tak skladbu editoval Feifalik i Vilíkovský).

²⁶ Vilíkovský, *Latinská poesie Žákovská v Čechách*, 120.

9. Milý žáku, pro tvé založení	142a
10. Milý pane, v jejem srděčku (Ryněť pánu svému)	142a
11. Mohu to féci cele	142a–142b
12. Jakž jsem tě najprv poznal, kvietku milý	142b
13. Milování bez vídanie	142b
14. Rozlúčenie u milosti	142b
15. Přijmi mile, kvietku milý	142b
16. Kto chce mnohé túhy zbýti	142b
17. Paní milá, k té tvé milosti (Alius)	145a
18. Nemni, ale věz raději	145a
19. Divím se chudému	145a
20. Buď jakž buď	145a
21. Ktož milým milosti brání	145a
22. Nadarmo ten usiluje	145a
23. Lépe by bylo umřéti	145a
24. Bych nečekal radosti	145a
25. Ach, co sobě zdieti mám	145a
26. Jáť sem ten, ježto nechodí často sem	145a
27. Ještě nepyči své ústavnosti	145a a 152b
28. Srdce milé, proč tak túžíš	145a
29. Račtež poslúchati (Cancio de amore)	145a–145b
30. Ach, nesmělé srdce	145b
31. Pro nit trpím mnoho	145a–145b
32. Zbav mě mé tesknosti	145b–146a
33. Passio. Passio cuiusdam nigri monachi secundum luxuriam	146a–147a
34. Circumderunt me lusores et bibuli	147a–147b
35. Plenitudo temporis, venite exultemus	147b–148a
36. Si vis ad amasiam letus introire (Alia cancio)	148b
37. Střez se toho každý člověk (Alia cancio)	148b–149b
38. Slyšte ještě, bratřie milí	149b–150a
39. Račte poslúchati, co vám chci zpievati (Tuto se počíná píseň o Štemberkovi)	150a–151b
40. Nos expertes fere labe (Ex Litoměřic socii composuerunt ad plebanos)	151b–152a
41. Stratilat jsem milého	152a
42. Spomoz, milý Hospodine	152b
43. Rač, paní, na paměti mieti	152b
44. Milá paní žádná	152b
45. Tvuojť sem a budu	152b
46. Těším se Bohu milému	152b
47. Pán Buoh naděje má	152b
48. Panno milá, pomni na to	152b
49. Ty hledaj svého	152b
50. Nevěra nevěru klamá	152b
51. Naději se	152b
52. Již tak vymyšlený květ	152b–153a ²⁷
53. Zpomínaje na jejie krásu	153a
54. Mně ani srdci mému	152b
55. Nemyslíš-li jinak toho	152b
56. Tys, drahá, pán srdce mého	152b
57. Kdež se žena mužě nebojí	153a
58. Spieše moře bez vody bude	153a
59. Ach, má přenesčastná jězda	153a
60. Ktož se večer opie	153a
61. Kdož folkuje zlosti	153a
62. Služba tužba	153a

²⁷ Vedle incipitu č. 52 se nachází dvojverší „Ještě nepyči své ústavnosti, / potom na boží milosti“, ale to už bylo předtím zapsáno na fol. 145a a figuruje v našem seznamu jako č. 27.

63. Nevěř tomu, komuž úfáš	153a
64. Jižt jest zima přišla	153b–154a
65. Přečekaje všē zlé stráže	154a–154b
66. Noci milá, pročs tak dlúha	154b
67. Miluji tě, to věz	154b
68. Kto miluje nevěda	154b
69. Svět se točí jako kolo	154b
70. Milovati a nemieti	154b
71. Srdce milé, nepyč toho	154b
72. Hubená viera ženská na světě	154b
73. Stala se jest přfhoda	155a–155b
74. Milý jasný dni, kteraks mi ukvapil	155b–156a
75. V Strachotině hájku (Caniur sicut Ut igitur)	156a–156b
76. Bych měl to, což nemám	156b
77. Milost nic jiného nenie	156b
78. Recedite, recedite (Cancio de mulieribus)	157a
79. Fuit una domina (Alia cancio de una muliere)	157a
80. Rusticus dum asinum (Alia cancio de Azello)	157a–157b
81. Ad terrorem omnium surgam locuturus	157b
82. Ordo catholicus (Alia cancio)	157b–158a
83. Est quoddam vas ligneum floribus repletum	158a–158b
84. Quicumque delectatur thabernam introire (Cancio sequitur de thaberna)	158b–159a
85. Potestatem tuam super nos subditos firmiter credimus (Apellacio Grecorum a papa)	159a
86. Regula bursalis est omni tempore talis	159a
87. Qui per sermonem se describit Cyceronem	159a
88. Multi sunt presbyteri, qui ignorant quare (De gallo)	160a–160b
89. Mi fili, sis malivolus	162b
90. Lex datur e summo, quod nullus bibat sine nummo	163a
91. Me tibi, teque mihi, etas et decor equant	164a–164b
92. Hoc tetrum construxit (Super illam cancionem Omnes attendite)	167a–167b
93. Čechu srdce věrného (De Bohemis)	168b
94. Ktož v tvář pěkně a odejda štěkne (Qui facie vulpis, absencia latrat ut canis, / nos mittat magis, ut vadat cruribus sanis)	180b
95. Summates egregii (Scribere clericulis paro doctrinale novellis)	285b
96. Scolarium litere ad plebanos de Litomierzicz	288a
97. Oracionum premissa constancia	288a–289a
98. Scribere clericulis	289a–289b
99. Intellectu scite sano	289b–290a
100. Viris providis et circumspectis et honorabilibus dominis plebanis ad quos presens bulla venerit	290a–290b

Podobně by bylo třeba postupovat také u druhého Křížova sborníku, sign. A 4. Kromě tří českých básní (na č. 5 až 7) zde nenajdeme tak výrazné celky lyriky jako ve sborníku A 7, ostatně zde existuje i větší různorodost jiných zapsaných skladeb, jak dosvědčuje závěrečný soupis v rukopisu zpřesněný Feifalikem.²⁸ Posloupnost by byla v edici světských lyrických skladeb sborníku A 4 tvořena těmito sedmi skladbami českými a třemi latinskými:

1. Od božieho narození po tisíc let (Cancio de rege Vladislao, Ungarie rege)	fol. 96b–98a
2. Co nás mrzí, to se nás drží	115b
3. Poslúchaj, panno, co tobě radie	130a a 142a

²⁸ Viz *Altöechtsche Leiche* [. .], 631–632.

4. Cum miser exul devio turbine perfusus (Cuiusdam vagi compositio)	142b—143a
5. Jižt' mne vše radost ostává (Zawissonis cancio de amore mundali)	396b—397a
6. Barvy všechny, jenž rostú na poli (De amore mundi Cancio de coloribus)	397b
7. Ač koli sobě zle tuším	397b
8. Ecce de trans mare quidam Gallicus (Incipit cancio bona pro rege interfecto)	398a ²⁹
9. Jižt' veselě vzdávám, smutek já přijímám	407b—408a
10. Filia, si vox tua	408b

Naše poznámky k možnostem uspořádání české středověké světské lyriky v naléhavě potřebné edici vyústí v tento návrh:

1. vydání souboru českých skladeb podle tematických okruhů,
2. vydání souboru latinských skladeb podle tematických okruhů, event. s paralelními českými překlady,
3. vydání skladeb českých i latinských (event. s překlady) v té posloupnosti, jak jsou zapsány v příslušných sbornících, tj. především v treboňských sbornících A 7 a A 4, k nimž by se připojily skladby dalších sborníků.

Tyto edice by samozřejmě musely být vybaveny příslušným poznámkovým i textově kritickým aparátem a průvodní studií. V aparátu by se mj. sledovala různocení, jež by nejednou ukázala, že jiný zápis je vlastně novou variantou a samostatnou realizací skladby. Vedle edic určených především odborníkům budou jistě, a to častěji, vznikat edice čtenářské, které budou účelovým výběrem z lyrické produkce nejen středověké, ale i dalších fází vývoje české literatury až do národního obrození. Jedna z nich, kterou jsem připravil pro nakladatelství Blok v Brně, vyjde patrně v roce 1982.

PROBLEME DER ERFORSCHUNG UND DER HERAUSGABE ALTTSCHECHISCHER WELTLICHER LYRIK

Der Verfasser bietet zuerst eine Übersicht der bisherigen Forschungen über die sowohl lateinisch als auch tschechisch geschriebene altschechische weltliche Lyrik. Er hebt die verdienstvollen Forschungen von Julius Feifalik hervor, des Autors der bahnbrechenden Schriften „Die altböhmisches Gedichte vom Streite zwischen Seele und Leib. Nebst Beiträgen zur Geschichte der Vagantenpoesie in Böhmen“ (Wien, 1861) und „Altschechische Leiche, Lieder und Sprüche des XIV. und XV. Jahrhunderts“ (Wien, 1862). Im tschechischen Raum gelangte später die Forschung auf höheres methodologisches Niveau vor allem durch das Verdienst von Jan Vilikovský. Der Verfasser zeigt, daß einige bemerkenswerte Texte außerhalb des Editionsinteresses von Feifalik und Vilikovský geblieben sind. Von den lateinischen waren es folgende, in der sog. Wittingauer Handschrift Sign. A 7 enthaltene fünf Texte: 1. Est quoddam vas ligneum floribus repletum; 2. Potestatem tuam super nos subditos firmiter credimus; 3. Qui per sermonem se describit Cyceronem; 4. Hoc tetrum construxit; 5. Cum miser exul devio turbine perfusus.

Was die tschechisch geschriebene Lyrik anlangt, bringt der Verfasser einige Prä-

²⁹ Na fol. 398b se vyskytují slova „Elška, milá Eličko“, zřejmě incipit nedochované písně; Feifalik jej zařadil ve svém spise *Alttschechische Leiche* [...], 738, mezi Fragmenty verlorenere Lieder, neboť jde o údaj nápěvu, podle něhož se má zpívat latinská vánoční píseň *Gaudeamus pariter*.

zisierungen und Ergänzungen. Sie betreffen die Texte „Ach, nesmělé srdce“, „Pro nit trpím mnoho“, „Zbav mě mé tesknosti“, „Čechu srdce věrného“, „Naše sestra Jana“, deren Text Kopecný ediert.

Die Erweiterung der Materialgrundlage hält der Verfasser für eine wichtige Aufgabe der Forschung über die altschechische weltliche Lyrik. Mit dieser Aufgabe hängt die Lösung einiger methodologischer Fragen und nicht zuletzt auch Editionsfragen zusammen. Der Verfasser betont die dringende Notwendigkeit einer Edition der tschechischen und lateinischen mittelalterlichen weltlichen Lyrik und schlägt drei Eventualitäten vor:

1. die Herausgabe einer Sammlung tschechischer Texte nach thematischen Aspekten,
2. die Herausgabe einer Sammlung lateinischer Texte nach thematischen Aspekten, eventuell mit parallelen tschechischen Übersetzungen,
3. die Herausgabe von tschechischen und lateinischen Texten (eventuell mit Übersetzungen) in der Reihenfolge, wie sie in den entsprechenden Handschriften, das heißt vor allem in den Wittingauer Handschriften A 7 und A 4 enthalten sind, denen Texte weiterer Handschriften beigelegt würden.

Leseproben aus der altschechischen weltlichen Lyrik, die etwa 1982 in einem Band erscheinen sollen, bereite für den Verlag „Blok“ in Brno M. Kopecný vor.